

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

ЩЕБЛЮК СТАНІСЛАВ GERMANOVICH

УДК 027.52 (477.82) 091

**ПРОФСПІЛКОВИЙ РУХ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ
В 1921–1939 РР.**

07.00.01 – історія України

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Луцьк – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі нової та новітньої історії України Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, професор
Кучерепа Микола Михайлович,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
професор кафедри нової та новітньої історії України.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Райківський Ігор Ярославович,
ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри історії України;

кандидат історичних наук, доцент
Мартинюк Ярослава Миколаївна,
Луцький національний технічний університет,
доцент кафедри інженерної педагогіки,
психології та українознавства.

Захист відбудеться «01» липня 2016 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.03 у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Шопена, 24, ауд. 106.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 а.

Автореферат розісланий «31» травня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

 В. В. Надольська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах глобалізації сучасного світу злободенними залишаються питання пошуків оптимальної моделі соціально-економічного і політичного розвитку України. Завдання розбудови української державності на принципах громадянського суспільства потребує вироблення механізмів опору політичним та фінансово-економічним інституціям. Останнім часом в українській історіографії підвищилась увага до проблем взаємодії держави і громадянського суспільства, до аналізу становлення і розвитку профспілкового руху в окремих регіонах України. Профспілкові організації, які діяли у Волинському воєводстві в період Другої Речі Посполитої, набули значного досвіду захисту соціально-економічних та інших інтересів працівників. Цей досвід дозволяє повніше осягнути суть і тенденції розвитку профспілок у сучасній українській державі, що надзвичайно актуально для історичної науки.

Вивчення принципів профспілкової діяльності, які виробились і закріпились у міжвоєнний період, представляє наукову і політико-правову цінність.

Збільшений науковий інтерес до дослідження проблем діяльності профспілок свідчить про те, що в українській історичній науці відсутні комплексні дослідження, спеціально присвячені історії розвитку профспілок міжвоєнного періоду. Отож, з одного боку, назріла потреба в історичній площині конкретизувати, структурно виокремити і класифікувати усі етапи розвитку профспілкового руху на Волині і тим самим цілісно й умотивовано завершити дослідження його історії міжвоєнного періоду. З іншого боку – існує необхідність ввести їх у контекст тогочасного не лише волинського, а й загальноукраїнського, загальнопольського й навіть загальноєвропейського профспілкового руху.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках наукової теми «Західне Полісся: історія та культура» кафедри новітньої історії України Волинського національного університету ім. Лесі Українки (реєстраційний номер 0103U000656).

Мета дисертації полягає в тому, щоб на підставі виявлених та опрацьованих джерел, наукової літератури провести комплексний аналіз становлення, розвитку та діяльності професійних спілок у Волинському воєводстві у 1921–1939 рр.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- розкрити стан наукової розробки теми, проаналізувати джерельну базу дослідження й окреслити теоретико-методологічні основи роботи;
- з'ясувати процес формування політико-правових засад діяльності профспілкових організацій;
- висвітлити передумови становлення профспілкового руху в краї;

- дослідити розвиток форм та організаційної структури профспілок;
- розкрити впливи політичних партій та урядової політики на діяльність професійних спілок;
- проаналізувати ефективність діяльності профспілок щодо захисту соціально-економічних прав працівників;
- охарактеризувати зміст культурно-освітньої роботи професійних організацій;
- сформулювати висновки про можливість використання досвіду, набутого профспілковими організаціями Волинського воєводства у міжвоєнний період, для профспілок сучасної України.

Об'єктом дослідження є історія, теорія і практика профспілкових організацій, об'єднань, товариств України і Польщі міжвоєнного періоду.

Предмет дослідження – профспілковий рух у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр.

Територіальні межі дисертації охоплюють Західну Волинь, що за адміністративно-політичним поділом 1921–1939 рр. становила Волинське воєводство у складі Другої Речі Посполитої, яке поділялося на 11 повітів: Володимирський, Горохівський, Дубенський, Здолбунівський, Ковельський, Костопільський, Кременецький, Луцький, Любомльський, Рівненський, Сарненський. За сучасним адміністративним поділом це території Волинської і Рівненської областей та Кременецького і Шумського районів Тернопільської області.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1921 року по 1939 р. – фактичне існування Волинського воєводства у межах Другої Речі Посполитої. Вони визначаються характером геополітичного розвитку Західної Волині за міжвоєнної доби історії України та Польщі ХХ ст. За умовну нижню межу слугує 19 лютого 1921 р., коли було офіційно утворене Волинське воєводство як адміністративна одиниця Другої Речі Посполитої. За верхню межу – вересень 1939 р., коли профспілки регіону припинили діяльність у зв'язку з початком Другої світової війни, край увійшов до складу радянської України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі на основі широкого кола архівних документів та опублікованих матеріалів *уперше*:

- виконано комплексний аналіз діяльності професійних спілок у Волинському воєводстві у період 1921–1939 рр., тобто висвітлено тему, яка ще не була предметом окремого дослідження в сучасній вітчизняній і зарубіжній історіографії;
- уведено до наукового вжитку пласт неопублікованих архівних документів із фондів державних архівів Волинської та Рівненської областей, Архіву нових актів у Варшаві, Центрального архіву Міністерства внутрішніх справ та адміністрації Польщі;

- цілісно досліджено передумови становлення профспілкового руху та розвиток форм та організаційної структури профспілок у краї;
- проаналізовано ефективність діяльності профспілок щодо захисту соціально-економічних прав працівників;
- охарактеризовано зміст культурно-освітньої роботи професійних організацій.

Уточнено:

- періодизацію етапів становлення та функціонування галузевих профспілок на Волині впродовж 1921–1939 рр.;
- назви деяких галузевих профспілок у Волинському воєводстві;
- прізвища керівників профспілкових організацій краю.

Подальшого розвитку в дисертації набули питання про впливи політичних партій та урядової політики на діяльність професійних спілок у Волинському воєводстві.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що наведені в дисертації факти, висновки та узагальнення можуть бути використані під час дослідження історії міжвоєнної Волині, підготовки узагальнюючих і спеціальних праць з історії України та Польщі, збірників документів і матеріалів. Дослідження може бути корисним у підготовці лекцій, семінарських занять та інших форм організації навчально-виховного процесу, що розкривають новітню добу історії України і Польщі. Досвід діяльності профспілок у Волинському воєводстві в міжвоєнний період може зацікавити профспілкові об'єднання, інші громадські організації, політичні партії, державні структури для формування громадянського суспільства в сучасній Україні.

Нагромаджений фактографічний матеріал можна використати у масово-просвітницькій і музейній роботі для оформлення тематичних експозицій.

Особистий внесок здобувача. Під час підготовки наукової роботи дисертантом підготовлено у співавторстві одну наукову статтю: Профспілковий рух на Волині у 1921–1939 роках / М. М. Кучерепа, С. Г. Щерблюк // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: науково-практичний збірник. – 2009. – № 3 (50). – С. 118–125 (особистий внесок здобувача 60 %).

Апробація результатів дисертації. Дослідження обговорювалось на засіданнях кафедри нової та новітньої історії України, доповідалося на щорічних Днях науки історичного факультету (Луцьк, 14–17 травня 2013 р.); Фестивалях науки (11–14 травня 2010 р.; 12–15 травня 2015 р.) Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Окремі аспекти роботи доповідалися на 5 міжнародних, всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, а саме: *міжнародних*: II Міжнародна наукова конференція «Українці Холмщини та Підляшшя: історична доля, духовна і матеріальна культура впродовж віків» (м. Луцьк,

29–30 квітня 2009 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція аспірантів і студентів «Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє» (Луцьк, 12–13 травня 2010 р.); Міжнародна наукова конференція «Суспільно-політична спадщина В'ячеслава Липинського і сучасність» (Луцьк, 17–18 квітня 2012 р.); Перша Міжнародна науково-практична конференція, присвячена подіям Другої світової війни на території Волинської області (Луцьк, 23–26 квітня 2012 р.); *всеукраїнській*: «Профспілки України: історія, сьогодення, майбутнє» (Львів (19–20 лютого 2009 р.).

Публікації. Результати дослідження відображені у 9 статтях, п'ять із яких опубліковані в наукових фахових виданнях, що входять до переліку МОН України, одна – у виданні, яке належить до міжнародної наукометричної бази РІНЦ, три – у наукових і науково-практичних збірниках.

Структура дисертації зумовлена її метою та науковими завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 265 сторінок, з яких 181 сторінка основного тексту. Список використаних джерел нараховує 589 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, хронологічні та територіальні межі; з'ясовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про апробацію та структуру роботи.

У **першому розділі «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження»** розглянуто стан вивчення проблеми, охарактеризовано віднайдені джерела, методологію дослідження.

Підрозділ 1.1. «Стан наукової розробки теми» містить аналіз праць українських та зарубіжних авторів, на підставі якого визначено рівень її науково-теоретичного опрацювання.

Наявні роботи з теми поділено на кілька груп: радянську (1917–1991 рр.), сучасну вітчизняну (1991–2016 рр.) і зарубіжну, кожна з яких відрізняється специфічними поняттями, науковими категоріями та підходами до вирішення проблем.

У публікаціях радянського періоду профспілкове життя «нерадянської» Волині, яка у міжвоєнний період входила до складу «буржуазно-поміщицької Польщі» або замовчувалося, або фальсифікувалося. Профспілковий рух розглядався лише в контексті «боротьби західноукраїнського народу за возз'єднання з Радянською Україною», «створення народного фронту трудящих проти правлячих режимів». Це призвело до одномірного відображення проблеми. Об'єктом дослідження науковців були переважно проблеми

соціально-економічної історії Волині, революційного руху на цих землях. Такими є роботи І. Васюти, С. Вронського, І. Заболотного, Г. Ковальчука, Л. Корнійчук, М. Кравця, М. Панчука, О. Цибка, О. Швидака та ін. Багатий фактологічний матеріал з історії Волині міжвоєнного періоду міститься у працях Р. Оксенюка, О. Михайлюка та І. Кичія, які відзначаються залученням широкої джерельної бази. Однак слід прийняти до уваги спірність багатьох теоретичних положень і висновків, зроблених у цих дослідженнях.

Аналізові проблеми становлення та діяльності профспілкових організацій міжвоєнного періоду у Волинському воєводстві сприяло вивчення праць, присвячених історії західноукраїнських земель. Серед них виділяються фундаментальні дослідження львівських істориків С. Макарчука та Ю. Сливки, які мають значну інформативну насиченість та не втратили свого значення і сьогодні.

Детальний аналіз радянської історіографії переконливо довів, що в умовах панування тоталітарного режиму питання, які порушувалися радянськими істориками, розглядалися з позицій негативно-критичного ставлення «до буржуазних профспілок». Попри ідеологічні нашарування у низці досліджень містився цікавий фактичний матеріал щодо діяльності профспілкових організацій.

Після проголошення Україною державної незалежності історична наука поступово звільняється від ідеологічного навантаження. Значно розширилося коло проблем, які тривалий час вважалися закритими в українській історіографії. У цей час в українському суспільному просторі здійснюється переосмислення теоретичних основ історичного пізнання шляхом подолання догматичних схем, перегляду багатьох положень, що панували в історичній науці попередніх років тощо. Об'єктом української історіографії стають найрізноманітніші аспекти діяльності профспілок.

Нові погляди вітчизняних дослідників на суспільно-політичні процеси міжвоєнного періоду знаходимо в узагальнюючих працях і спеціальних дослідженнях з історії України та Польщі. Тут об'єктивно висвітлено суспільно-політичні процеси, що відбувалися у міжвоєнний період як у Західній Україні загалом, так і на Волині зокрема. Серед праць з теми дослідження вагоме значення мають «Нариси історії професійних спілок України». Це видання є першим підсумком великої роботи, здійснюваної українськими істориками з пошуку нових архівних матеріалів та документів, що висвітлюють історію професійних спілок України від часу їх заснування до новітнього часу.

Із середини 90-х рр. XX ст. з'являються індивідуальні монографічні дослідження, присвячені тематиці професійних спілок і робітничого руху в цілому, серед яких виділяється праця В. Цвиха. Вона є першим у вітчизняній науці дослідженням місця і ролі профспілок як самоорганізованої та самоврядної організації найманих працівників.

В останні роки в Україні спостерігається тенденція до зосередження уваги вчених-істориків на дослідженні регіональної історії. Це спричинило появу тематичного комплексу наукових робіт, у яких різнопланово досліджено окремі проблеми історії західноукраїнських земель у 1921–1939 рр. Серед них помітне місце займають праці В. Вісина, М. Гона, В. Комара, Ю. Крамара, О. Красівського, М. Кугутяка, М. Кучерепи, Я. Мартинюк, О. Разиграєва, А. Шваба. Оригінальні думки щодо ідеї української національної єдності в громадському житті та діяльності Української соціал-демократичної партії в житті регіону міжвоєнного періоду висловлені у працях І. Райківського. Об'єктом ґрунтового дослідження історії профспілкового руху в Західній Україні протягом значного історичного періоду стала праця Р. Береста «Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817–1939 рр.)».

Значну увагу історії професійних спілок приділяли і приділяють польські вчені. Серед авторитетних дослідників слід назвати С. Айзнера, який детально дослідив історію становлення і діяльності Союзу професійних спілок. Впливи і суспільно-політичну діяльність Польського профспілкового об'єднання у 1918–1939 рр. ґрунтовно проаналізував Т. Котловський.

Польські дослідники Е. Колодзей, М. Корнілюк, Г. Краузе-Яворська і М. Алексієвич присвятили свої праці вивченню галузевих профспілок, а Я. Брода і Л. Кещинський відтворили хроніку страйкового руху у міжвоєнній Польщі. Окремі вчені присвятили свої праці багатьом аспектам розвитку Волинського воєводства у 1920–1930-х рр. Це стосується праць В. Менджецького і Я. Кенсіка. У процесі написання роботи ми використали низку узагальнювальних праць польських учених, присвячених історії міжвоєнної Польщі.

Огляд літератури з обраної теми дає підстави констатувати, що профспілковий рух Волині у міжвоєнний період як цілісне і самобутнє явище не знайшло належного висвітлення в наявних дослідженнях як загальноісторичного, так і спеціального характеру. Досі професійний рух Волинського воєводства у 1920–1930-х рр. залишається маловідомим і недостатньо вивченим явищем.

У підрозділі 1.2 «Джерельна база» охарактеризовано джерела, використані в процесі написання дисертації.

Для відтворення та об'єктивного висвітлення історії профспілкового руху у Волинському воєводстві у міжвоєнний період залучено різноманітні джерела. Усі виявлені джерела поділені за засобом відтворення: опубліковані (збірники документів і матеріалів) і неопубліковані (архівні); за походженням: матеріали органів державної влади і управління, політичних партій, профспілкових та інших громадських організацій та рухів, періодичної преси, особистого характеру; за видовою належністю: документи, преса, мемуари; за характером: наративні й аналітичні.

Основний масив неопублікованих джерел зберігається у сховищах Державних архівів Волинської, Рівненської і Тернопільської областей. При підготовці дисертації залучались документи з Архіву нових актів у Варшаві (Archiwum Akt Nowych w Warszawie – AAN), Центрального архіву Міністерства внутрішніх справ і адміністрації Польщі (Centralne Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – CA MSW), Центрального військового архіву Польщі (Centralne Archiwum Wojskowe – CAW). Загалом опрацьовано понад 200 архівних справ, а 90 документів уведено до наукового обігу вперше.

Матеріали про історію становлення і діяльність профспілкових організацій на Волині містяться у багатьох фондах Державного архіву Волинської області (ф. 1. Волинська воєводська команда державної поліції; ф. 46. Волинське воєводське управління; ф. 158. Магістрат міста Луцька); Державного архіву Рівненської області (ф. 30. Рівненське повітове староство; ф. 33. Прокуратура Рівненського окружного суду; ф. 86. Рівненське повітове управління державної поліції; ф. 100. Здолбунівське повітове управління державної поліції; ф. 112. Перший комісаріат державної поліції в м. Рівно; ф. 113. Другий комісаріат державної поліції в м. Рівно; ф. 156. Здолбунівське повітове староство); Державного архіву Тернопільської області (ф. 2. Кременецьке повітове староство). У них зберігається найбільше первинних документів з історії діяльності профспілкових осередків у Волинському воєводстві.

Документи польських архівів відображають широкий спектр питань соціально-економічного, політичного, культурного, освітнього життя мешканців Волині. За їх допомогою ми мали можливість відстежити діяльність волинського політикуму, громадських об'єднань, з'ясувати найбільш нагальні проблеми мешканців краю.

Загалом збережені в архівних сховищах документи і матеріали дозволили досить повно відтворити історію профспілкового руху на Волині, діяльність окремих профспілкових організацій. Джерела цих фондів підтверджують, що найважливішими завданнями діяльності профспілок у 1920–1930-х рр. стало обстоювання соціально-економічних інтересів класу найманих працівників і їх законних конституційних прав. У комплексі ці документи дозволяють повніше відтворити профспілкове життя Волині, політику державних органів та політичних партій щодо професійних спілок, оцінити роботу окремих місцевих робітничих організацій тощо.

Важливу групу джерел складають опубліковані матеріали, які представлені публікаціями окремих документів та збірниками матеріалів. Серед документів юридичного характеру найважливіше значення мають конституції Польської держави 1921-го та 1935-го років та низка інших законів, що регулювали діяльність профспілок. Вони вміщені у збірках «Dziennik Praw Państwa Polskiego» («Законодавчий вісник Польської держави») та «Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej» («Законодавчий вісник Польської Речі Посполитої»).

Значну цінність для дослідження складають публікації документів і матеріалів, які допомагають по-новому подивитися на різні сторони економічних і суспільно-політичних процесів міжвоєнної Волині.

У процесі аналізу профспілкового руху у Волинському воєводстві значну увагу було приділено вивченню документів, створених профспілковими, політичними і державними діячами Другої Речі Посполитої, чиновниками різних рангів, які прямо чи опосередковано впливали на діяльність робітничих організацій. Теоретичні викладки, статті, виступи, доповіді, промови, звіти, інтерв'ю, замітки дають змогу краще зрозуміти суть політичних процесів, реакцію профспілок на тогочасні виклики, погляди провідників робітничих організацій щодо вирішення важливих економічних, соціальних та інших проблем.

Чисельну групу опублікованих джерел складає періодична преса загалом і профспілкова, зокрема. Вона містить багатий фактичний матеріал про різні сторони профспілкової діяльності, будучи, у свою чергу, важливою складовою цієї діяльності. У процесі підготовки дисертації було використано різні тогочасні періодичні видання (польськомовні «Перелом» («Przełom»), «Робітничий фронт» («Front Robotniczy»), «Голос об'єднання» («Głos Zjednoczenia»), «Фронт інтелектуального працівника» («Front Pracownika Umysłowego»), «Дорога» («Droga»), «Огляд» («Przegląd»), «Сучасний огляд» («Przegląd Współczesny»), «Колективний голос» («Głos Powszechny»), «Робітничий господарський огляд» («Robotniczy Przegląd Gospodarczy»), «Волинська земля» («Ziemia Wołyńska»), «Життя Волині» («Życie Wołynia»), «Волинський огляд» («Przegląd Wołyński»), «Волинь» («Wołyń»). Багато подій, пов'язаних з профспілковим рухом на Волині, висвітлювалися в українських газетах «Українська громада», «Українська нива», «Волинське слово».

Важливим джерелом дослідження стали різноманітні статистичні збірники загального характеру, що дають уявлення про тенденції та розмах профспілкового руху у Волинському воєводстві. У роботі використані мемуари політиків, діячів профспілкового руху, безпосередніх учасників подій. Їхні роздуми, спогади дозволили якісно проаналізувати процеси в профспілковому русі. Насичена багатим фактологічним матеріалом мемуарна література дала змогу виявити чимало нових важливих штрихів та епізодів щодо реконструкції профспілкового життя на Волині, розуміння його особливостей, багатогранності, суперечностей.

Аналіз основних груп джерел дозволив зробити висновок про їхню достатню репрезентативність для проведення наукового дослідження.

У підрозділі 1.3 «Теоретико-методологічні засади» схарактеризовано методологічні основи та методи дослідження.

Насамперед в дисертації з'ясовано основні базові категорії та поняття, які конкретизують предмет, такі, як «професійна спілка», «профспілковий рух», «громадянське суспільство».

Поєднання у дослідженні історичних, економічних та політичних аспектів зумовило комплементарний підхід у виборі методів. Застосовані у дослідженні методи підпорядковані загальним методологічним принципам, основними з яких є: принцип історизму, опори на історичні джерела, наукового плюралізму, об'єктивності, взаємного доповнення загальнонаукових та спеціальних методів, міждисциплінарний підхід до історичних досліджень. Відтак, запорукою успіху вивчення досліджуваної теми став синтез методів різних наукових дисциплін.

Крім загальнонаукових, автор дотримувався і спеціальних методологічних принципів, вироблених теоретиками профспілкового руху у XX ст., засвоєних та розвинених вітчизняною історичною наукою.

Для всебічного вивчення і розкриття головних аспектів досліджуваної теми комплексно використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, системного підходу та його інструментарію – структурно-функціонального аналізу. В роботі широко застосовувалися методи: систематизації, історико-типологічний, історико-ситуаційний, історико-генетичний, порівняльно-статистичний метод. У дослідженні важливими стали ретроспективний, хронологічний соціологічний методи, метод аналогії, історичної реконструкції.

Використані методи та принципи дали змогу дослідити основні проблемні питання, визначити особливості явищ та процесів, відтворити хронологію подій, висунути власні гіпотези, зробити необхідні узагальнення та висновки та створили можливість об'єктивно відтворити процеси, які впливали на профспілковий рух.

У другому розділі **«Політико-правові засади та організаційна структура»** схарактеризовано основні правові акти Другої Речі Посполитої, які регламентували діяльність професійних спілок та їхню організаційну структуру.

У підрозділі 2. 1 *«Політико-правові засади діяльності»* вказується, що процес відбудови державної незалежності Польщі вимагав впорядкування і створення нового власного законодавства.

У міжвоєнній Польщі було прийнято низку законодавчих актів щодо діяльності громадських об'єднань, які базувалися на конституційних засадах. Головними правовими нормативними актами, які регламентували діяльність професійних спілок у Польщі були «Декрет про товариства» (1919 р.) і спеціальний декрет «Щодо тимчасових приписів про об'єднання найманих працівників» (1919 р.).

Важливими правовими актами, якими керувалися в роботі професійні спілки, стали закони, декрети, постанови щодо соціального захисту прав працюючих. У дисертації проаналізовано декрети «Про 8-ми годинний робочий день» (1919 р.) і «Про час праці в промисловості і торгівлі» (1919 р.). Важливим у них було положення про те, що тривалість робочого дня могла змінюватися лише за згодою професійних спілок. У дисертації визначено, що в період становлення державності у життя активно впроваджувалася ідея розвитку Речі

Посполитої як соціальної держави, покликаної забезпечити захист людини, її достатніх можливостей для нормальної життєдіяльності.

У дослідженні вказано, що роботодавці не завжди дотримувалися приписів трудового законодавства. Тому професійні спілки активно боролися за прийняття закону про колективні трудові договори. Їхні вимоги були реалізовані у відповідному законі від 14 квітня 1937 р. Колективні договори стали нормативними актами, які регулювали виробничі, трудові й соціально-економічні відносини на підприємствах, в установах, організаціях. Закон став результатом узгодження інтересів працівників, власників та уповноважених ними органів.

Проголосивши у Конституції принципи демократії, молода Польська держава виявилася неспроможною провести їх в життя і на їхній основі побудувати міцну державу. Травневий переворот спричинив зміни не стільки в самій моделі політичного устрою Польщі, скільки в її функціонуванні. Відбулася зміна політичного курсу, посилювалися антидемократичні тенденції. Незабаром з великою силою вибухнула економічна криза, яка важким тягарем відбилася на житті держави. Загальне безробіття, послаблення робітничого профспілкового руху, напади на соціальні здобутки людей праці деструктивно відбилися на робітничому законодавстві.

Президентський декрет від 27 жовтня 1932 р. обмежив свободу професійних спілок. Влада отримала право заборони створення товариств. Була обмежена важлива зброя професійних спілок – право на страйк. Будь-який страйк міг бути заборонений владою, якщо він загрожував «безпеці, спокою чи публічному порядку».

Авторитарні риси нової політичної системи Польщі також знайшли свій прояв в обмеженні ролі і функцій громадських об'єднань, в т. ч. і професійних спілок. Однак збереження інституту представницьких органів та певних прав і свобод у період авторитарного режиму дало підстави стверджувати, що протистояння між демократичною і тоталітарною тенденцією в Польщі не було вирішено до кінця міжвоєнного періоду.

У підрозділі 2. 2 «Організаційний розвиток» аналізується розвиток форм та організаційної структури профспілок у Волинському воєводстві.

На початку 1920-х рр. на Волині профспілковий рух був у зародковому стані. Соціально-економічні умови сприяли його кількісному і якісному зростанню. До середини 1920-х рр. у краї вже діяла ціла низка профспілкових організацій.

На Волині, як і в усій Польщі, профспілковий рух був розділений на низку паралельних спілок і центрів. На території Волинського воєводства у міжвоєнний період діяли регіональні відділи Союзу профспілкових товариств, Польського профспілкового об'єднання, Союзу професійних спілок, Християнського профспілкового об'єднання, Унії професійних спілок інтелектуальних працівників, Центру об'єднаних класових професійних спілок,

Профспілкового об'єднання «Праця», Профспілкового об'єднання «Польська праця» та інші.

Окрім загальнопольських профспілок, які мали свої структури на території усієї держави, були й локальні, дія яких поширювалася на окремі регіони чи воєводства. Багато із них підпорядковувалися політичним партіям або перебували під їхнім безпосереднім впливом. Загалом у Польщі на початку 1920-х рр. було зареєстровано близько двох тисяч різноманітних профспілкових організацій, об'єднаних тридцятьма загальнопольськими центрами. За ідейно-політичною орієнтацією їх поділено на загальні (інтернаціональні), національні (націоналістичні), християнські (релігійні), проурядові (санаційні).

Основним для усіх профспілок був фаховий принцип профспілкового будівництва. Відповідно до нього робітники одного фаху в межах підприємства об'єднувалися в низові організації. Діяли і виробничі організаційні принципи об'єднання робітників певного виробництва (підприємства) без врахування фаху. В окремих випадках фаховий поділ проводився і за національною приналежністю робітників. Велика кількість робітників-українців перебували у загальнопольських профспілках залізничних майстерень, будівельників, сільськогосподарських робітників та деревообробників. До цих же спілок входили й євреї, німці, чехи.

У міжвоєнний період досить впливовими були класові профспілки – частина професійних спілок періоду Другої Речі Посполитої, які визнавали класовий поділ суспільства та необхідність ведення класової боротьби. Класовий Союз профспілкових товариств будувався на інтернаціональних принципах. Він був найчисельнішим і охоплював майже половину загальної кількості членів профспілок.

Найбільшу активність у класових профспілках проявляли ліві політичні сили – Польська соціалістична партія, Комуністична робітничка партія Польщі, Незалежна селянська партія та деякі інші. На Волині за вплив на класові профспілки, окрім польських, вели боротьбу національні політичні партії – українські (Комуністична партія Західної України, Українська соціал-демократична партія, створений у жовтні 1926 р. «Сельроб» і єврейські (Бунд, Поалей-Сіон-лівиця, Поалей-Сіон-правиця) та інші. Прокомуністичні партії виробляли для профспілок спеціальні завдання, програми, настанови, вказівки, директиви. Весь міжвоєнний період профспілкова лівиця діяла в нелегальних умовах і жорстоко переслідувалася.

Після травневого перевороту відбувалося подальше ідеологічне та організаційне розмежування профспілкового руху. У 1928 р. відбувся розкол в Союзі професійних товариств, внаслідок якого виникло проурядове Центральне об'єднання класових професійних спілок у Польщі. У 1928 р. був утворений новий профспілковий центр – Генеральна федерація праці, а на початку 1930 р. розпочала діяльність Конфедерація професійних спілок, пов'язана із урядовим табором. У 1931 р. був утворений новий профцентр під назвою Союз

професійних спілок (СПС), який став конкурентом СПТ. Союз професійних спілок значну увагу приділяв розширенню свого впливу у Волинському воєводстві, створюючи нові організаційні інституції.

У дисертації проаналізовано діяльність на Волині інших профспілкових центрів – Польського профспілкового об'єднання (ППО), якому підпорядковувалась Спілка лісових і сільськогосподарських робітників, яка мала свої філії в Луцьку, Ківерцях й інших містах. Проте значних впливів у воєводстві ППО не здобуло. Декілька профорганізацій у воєводстві мали інші польські націоналістичні профспілки – Польське профспілкове об'єднання «Праця» і «Польська праця», а також християнські профспілки.

У третьому розділі «Основні напрями діяльності» схарактеризовано захисну і культурно-освітню функції профспілок.

У підрозділі 3.1 «Захист соціально-економічних прав» проаналізовано соціально-економічний розвиток краю, вказується, що у воєводстві переважала дрібна, кустарна і напівкустарна промисловість.

У міжвоєнний період профспілки активно виступали на захист трудівників від посягань на їхні соціально-економічні права, використовуючи при цьому різноманітні форми і методи. Найпоширенішими серед них були різного роду походи і маніфестації, робітничі віча і збори, святкування Першого травня, розповсюдження листівок, звернень, письмових заяв, вимог та петицій. Страйки, антиподаткові кампанії, виступи, демонстрації та різного виду протести частіше використовували радикальні профспілки. Досить часто від імені трудових колективів професійні спілки звертались в інспекторати праці та інші інстанції із скаргами, заявами та іншими документами. Велику увагу вони надавали турботі про підвищення заробітної плати, покращення побутових, санітарно-гігієнічних, технічно-виробничих умов, охорону праці.

Значне місце в роботі приділено діяльності профспілок з укладання колективних договорів між роботодавцями й робітниками, їхні права та обов'язки, наведено конкретні приклади цієї важливої форми. Згідно з трудовим договором, робітник зобов'язувався виконувати певну роботу з дотриманням внутрішнього трудового розпорядку, а роботодавець – виплачувати заробітну плату та забезпечувати умови праці, потрібні для виконання конкретних завдань, передбачених законодавством і угодою сторін. Робітничі інтереси при підписанні колективних договорів представляли профспілки. З їх ініціативи трудові колективи висували «мужів довір'я», які здійснювали постійний контроль за дотриманням та виконанням укладених договорів. Значної уваги профорганізації приділяли умовам праці робітників на виробництвах, що рідко відповідали елементарним вимогам безпеки праці, здоров'ю працівників тощо.

Крайньою формою боротьби професійних організацій за інтереси робітників і всіх працюючих були страйки. Здебільшого серед страйкових вимог переважали економічні. Багато страйків і колективних непорозумінь виникало через зволікання працедавцями виплати заробітної плати робітникам або

недотримання умов, обіцяних при прийомі на роботу. Завдяки рішучості страйкових комітетів у багатьох випадках робітники добивалися висунутих вимог. Проте не завжди страйкова боротьба мала переможне завершення. Неодноразові поразки робітничих страйків та виступів здебільшого були наслідком роз'єднаності профспілкового руху. Досить часто власники підприємств вдавалися до локаутів і послуг штрейкбрехерів.

Гострою суспільною проблемою міжвоєнного періоду на західноукраїнських землях було безробіття. Великим воно було у Волинському воєводстві, де на кожне вільне місце припадало від 6 до 20 безробітних. Профспілки намагалися надавати допомогу та підтримку безробітним. З метою запобігання зростанню кількості останніх при професійних організаціях створювалися секції, комісії та комітети безробітних. Профспілки для безробітних створювали майстерні, їдальні та інші заклади.

У підрозділі 3.2 «Культурно-освітня діяльність» охарактеризовано культурно-масову, освітню, виховну і оздоровчу роботу профспілок.

У міжвоєнний період у Волинському воєводстві проходили досить складні процеси в освітній і культурній сферах. Цим проблемам значну увагу приділяли профспілки. Статути багатьох профспілок передбачали проведення культурно-освітньої діяльності. Активною культурно-освітньою діяльністю займалися професійна спілка української інтелігенції, студентська профспілкова організація «Профорус», польські вчительські профспілкові організації. Профспілкові організації вели боротьбу з неграмотністю. Одним із шляхів було створення вечірніх робочих шкіл. За досліджуваний період на Волині діяло 25 подібних шкіл.

Активну культурно-освітню діяльність розгортала Крайова рада класових єврейських профспілок. З цією метою Крайова рада та її місцеві відділи «Культур-амти» майже на кожних профспілкових зборах висвітлювали загальні робітничі справи, а також проводили курси для профспілкових діячів.

Важливою культурно-освітньою організацією для дорослих і молоді було Товариство робітничого університету (ТРУ). ТРУ використовувало різні форми освіти для дорослих – публічні лекції, лекції з окремих галузей знань із врахуванням рівня слухачів, систематичне навчання на рівні загальної, середньої чи вищої школи, різного типу курси, гуртки самоосвіти, бібліотеки, перегляд науково-популярних фільмів. Не менш інтенсивну роботу розгортало ТРУ щодо поширення естетичної культури.

Культурно-освітньою діяльністю займався Робітничий інститут освіти і культури імені Стефана Жеромського (РІОК). Він був створений восени 1930 р. з ініціативи Генеральної федерації праці. РІОК сконцентрував свою діяльність на формуванні в рядових членів СПС державно-громадянських позицій і підвищення їх фахової кваліфікації. У Луцьку організаційні збори з метою заснування відділу Робітничого інституту культури і освіти ім. Стефана Жеромського відбулися 15 квітня 1934 р. Волинський відділ РІОК вів освітні

заходи досить регулярно. У 1934/1935 р. ним було проведено 28 лекцій з суспільної проблематики – політичної, історичної також економічної. Не оминав робітничий інститут роботи з молоддю, театральнo-мистецької, хорової діяльності, залучаючи до цього існуючі драматичні гуртки та хори.

Окрім лекцій, профспілки використовували й інші форми культурно-масової роботи. Так, з метою збирання коштів для незаможних ремісників профспілковий відділ цеху об'єднаних ремісників-євреїв в Костополі організував концерт єврейської музики і пісні.

Спілчани були не лише пасивними слухачами, а й самі намагалися організувати своє дозвілля. При багатьох профспілкових осередках діяли аматорські художні колективи, зокрема театральні. Урізноманітнюючи дозвілля, профспілки часто організовували танцювальні заходи, щорічні новорічні ялинки для дітей своїх членів.

Особливу увагу профспілки приділяли видавничій справі. У міжвоєнний період зростала кількість профспілкових видань і їх накладів, спостерігалось значне зростання впливів цієї преси на громадську думку. Профспілкові видання своїм друкованим словом підвищували суспільну свідомість, зміцнювали патріотичні почуття, викликали переконання про необхідність розбудови демократичної держави, яка б справедливо розподіляла вироблені блага. На робітничий клас та прогресивну інтелігенцію преса мала значний вплив і протягом багатьох років спрямовувала їх на боротьбу за здобуття належних їм прав. Влада змушена була рахуватися з профспілковою пресою, яка могла підняти на боротьбу всіх працівників, вплинути на всі сфери життя.

Профспілки дбали також про розвиток фізичної культури і спорту. Вони не стояли осторонь організації екскурсійної, туристичної та краєзнавчої роботи. На регіональному рівні сферою туризму опікувались воєводські та повітові установи – воєводська туристична комісія, а також повітові туристичні відділи. У 1925 р. у Луцьку при воєводському управлінні було створено Волинську воєводську туристичну комісію.

У **висновках** підведено підсумки проведеного дослідження, викладено основні його результати, які виносяться на захист:

- на основі аналізу історіографічних напрацювань констатовано, що тема дисертації не була належно висвітлена в науковій літературі. Проблема зародження і розвитку профспілкового руху на Волині не стала предметом спеціального комплексного дослідження як у вітчизняній, так і зарубіжній історичній науці. Тема дисертації вимагає подальшого вивчення та потребує появи виваженої наукової праці, котра об'єднала б аналіз усіх аспектів профспілкового руху у Волинському воєводстві;

- охарактеризовано основні риси законодавчих актів міжвоєнної Польщі, які забезпечили політико-правову базу діяльності профспілкових об'єднань. Зазначено, що в період становлення державності в життя активно

впроваджувалася ідея розвитку Речі Посполитої як соціальної держави, покликаної забезпечити захист людини, її достатніх можливостей для нормальної життєдіяльності. Після травневого перевороту 1926 р. відбулася зміна політичного курсу, посилилися антидемократичні тенденції, істотно обмежилась свобода професійних спілок;

- показано, що міжвоєнний період став періодом бурхливого розвитку форм та організаційної структури профспілок у краї. Доведено, що у міжвоєнний період на Волині найвпливовішими були класові профспілки, основу яких складав Союз профспілкових товариств. Він базувався на класових інтернаціональних принципах, був найчисельнішим, охоплював майже половину загальної кількості членів профспілок;

- визначено, що після травневого перевороту відбулося подальше ідеологічне й організаційне розмежування профспілкового руху. У профспілковому русі з'явився новий напрям – проурядовий. Санаційний режим розробив концепцію об'єднання усього профспілкового руху на ідеях «відпартійнення» профспілок і згуртування їх під егідою пілсудчиків. Центром санаційних спілок став Союз професійних спілок, який значну увагу приділяв розширенню свого впливу у Волинському воєводстві, створюючи нові організаційні інституції;

- з'ясовано, що у Волинському воєводстві малочисельними були польські націоналістичні і християнські профспілки. Їм підпорядковувалась незначна кількість профорганізацій. У період міжвоєнного двадцятиріччя профспілковий рух характеризувався, незважаючи на досить сильні центри, значним роздробленням;

- встановлено, що профспілкам належала провідна роль у соціальному захисті робітників. Їхня діяльність відзначалася різноманітністю форм і методів. Це були демонстрації, походи і маніфестації, антиподаткові кампанії, робітничі віча, письмові протести, розповсюдження листівок, святкування Першого травня тощо. Профспілки стали організаторами підписання колективних договорів між підприємцями та трудовими колективами, здійснювали контроль за їх дотриманням. Вищою формою боротьби професійних організацій за інтереси робітників і всіх працюючих були страйки. Гострою суспільною проблемою міжвоєнного періоду на західноукраїнських землях було безробіття. Профспілки намагалися надавати безробітним матеріальну допомогу і підтримку;

- досліджено, що професійні спілки проводили широку культурно-освітню та агітаційну діяльність. З цієї метою вони створювали спеціальні інституції – Товариство робітничого університету (1923–1929 рр.), Робітничий інститут освіти і культури ім. Стефана Жеромського, Польське товариство освіти і робітничої культури «Факел» та інші. Поширення культурних цінностей серед працівників, фахове навчання робітників, підвищення професійної кваліфікації

працівників відігравало істотну роль у діяльності профспілкових товариств. Реалізуючи свою культурну функцію, профспілки займалися організацією концертів, лекцій, сприяли розвитку туризму, засновували спортивні клуби, організовували екскурсії, літні табори відпочинку для робітників та членів їх сімей;

– набутий профспілками досвід може й повинен активніше і повніше впливати на зрушення у змісті роботи, в організаційній структурі, в демократизації внутріспілкової діяльності і широкому розвитку гласності в нинішніх умовах. Уроки пройденого історичного шляху корисні для розв’язання і сьогодні таких важливих профспілкових проблем, як політична та економічна незалежність, захист соціальних інтересів трудящих.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Щєблюк С. Г. Профспілковий рух на Волині 1921–1939 рр.: історіографія / С. Г. Щєблюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – Луцьк, 2010. – № 1. – С. 235–240.

2. Щєблюк С. Г. Профспілковий рух на Волині в 1919–1939 рр. / С. Г. Щєблюк // Історичні студії Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2011. – Вип. 5. – С. 43–47.

3. Щєблюк С. Г. Роль профспілок у соціальному захисті волинян у 1918–1939 рр. / С. Г. Щєблюк // Літопис Волині : всеукр. наук. часопис. Чис. 9 / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: І. Я. Коцан та ін.]. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – С. 86–91.

4. Щєблюк С. Г. Соціально-економічне становище Волині у 1919–1939 рр. – передумова формування профспілкового руху / С. Г. Щєблюк // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. – К., 2012. – Вип. 56 (№ 1). – С. 63–67.

5. Щєблюк С. Г. Нормативно-правові підстави діяльності профспілок у Волинському воєводстві в міжвоєнний період / С. Г. Щєблюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету. Історичні науки. – Луцьк, 2015. – С. 44–52.

Статті у виданнях, уведених до міжнародної наукометричної бази РІНЦ:

6. Щєблюк С. Г. Становлення та діяльність профспілкових організацій у Волинському воєводстві у 1921–1939 рр. / С. Г. Щєблюк // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. – К., 2016. – Вип. 105. – С. 56–60.

Публікації, які додатково відображають результати дисертації:

7. Кучерепа М. М. Профспілковий рух на Волині у 1921–1939 роках / М. М. Кучерепа, С. Г. Щеблюк // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: науково-практичний збірник. – 2009. – № 3 (50). – С. 118–125 (особистий внесок здобувача 60 %).

8. Щеблюк С. Профспілковий рух на Волині та Холмщині у 1919–1939 роках / С. Г. Щеблюк // Українці Холмщини і Підляшшя: історична доля, духовна і матеріальна культура впродовж віків: Зб. наук. праць. – Т. 2 / упорядн. М. М. Кучерепа; За заг. ред. М. М. Кучерепи. – Луцьк : ВАТ «Волин. обл. друкарня», 2010. – С. 105–115.

9. Щеблюк С. Становлення профспілкових організацій у Волинському воєводстві 1918–1939 рр. / С. Щеблюк // Українське державотворення: проблеми і сучасність : Збірник наукових праць Вип. VI / Ред. кол.: Р. П. Карпюк, О. І. Кушпетюк [та ін.]. – Луцьк : ЛІРоЛ, 2011. – С. 78–86.

АНОТАЦІЯ

Щеблюк С. Г. Профспілковий рух у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, МОН України, Луцьк, 2016.

У дисертації проведено комплексне дослідження історії профспілкового руху у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр. Проаналізовано політико-правову базу діяльності профспілкових об'єднань. Простежено розвиток форм та організаційної структури профспілок у Волинському воєводстві. Осмислено роль і значення профспілок у соціальному захисті працівників. Стверджено, що діяльність професійних організацій відзначалася різноманітністю форм і методів. Це були страйки, демонстрації, походи і маніфестації, антиподаткові кампанії, робітничі віча, письмові протести, розповсюдження листівок, святкування Першого травня тощо. Профспілки Волині стали організаторами підписання колективних договорів між підприємцями та трудовими колективами, здійснювали контроль за їх дотриманням. Досліджено культурно-освітню та агітаційну діяльність профспілок.

Ключові слова: Волинське воєводство, колективні договори, культурно-масова робота, організаційна структура, політико-правова база діяльності профспілкових об'єднань, Польща, професійні спілки, профспілкове будівництво, соціальний захист, страйк.

АННОТАЦИЯ

Щеблюк С. Г. Профсоюзное движение в Волынском воеводстве в 1921–1939 гг. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, МОН Украины, Луцк, 2016.

В диссертации проведено комплексное исследование истории профсоюзного движения в Волынском воеводстве в 1921–1939 гг. Проанализировано политико-правовую базу деятельности профсоюзных объединений. Прослежено развитие форм и организационной структуры профсоюзов в Волынском воеводстве. Осмыслено роль и значение профсоюзов в социальной защите работников. Утверждено, что деятельность профсоюзных организаций отличалась разнообразностью форм и методов. Это были стачки, демонстрации, походы и манифестации, антианалоговые кампании, рабочие вечера, письменные протесты, распространение листовок, празднования Первого мая и т. п. Профсоюзы Волыни стали организаторами подписания коллективных договоров между предпринимателями и трудовыми коллективами, осуществляли контроль за их соблюдением. Исследовано культурно-просветительскую и агитационную деятельность профсоюзов.

Ключевые слова: Волынское воеводство, коллективные договора, культурно-массовая работа, организационная структура, политико-правовая база деятельности профсоюзных объединений, Польша, профессиональные союзы, профсоюзное строительство, социальная защита, стачка.

ABSTRACT

Shchebliuk S. H. The trade union movement in the Volhynian Voivodeship 1921–1939. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Historical Sciences, Specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lutsk, 2016.

The thesis covers the history of the trade union movement in the Volhynian Voivodeship from 1921 through to 1939. The analysis of Soviet, native and foreign literature on the trade union movement was made according to the synthesis of modern scientific methods. The examined literature on the study is liable to state that the trade union movement in Volyn during the interwar period as an integral and original phenomenon is not thoroughly explored in the recent research.

The condition for reproduction and objective coverage of the trade union movement in the Volhynian Voivodeship has been an implication in the research data. All identified source materials in the study are divided according to the certain criteria that are properly analyzed and synthesized in the thesis. The unpublished documents

and materials concentrated in funds of Ukrainian and Polish archives, namely the State Archives of Volyn, Rivne, Ternopil regions, Archiwum Akt Nowych in Warsaw, Central Archives of the Ministry of Internal Affairs and Administration of Poland, the Central Military Archives in Poland are the basis of the source materials. These integratable research data have allowed to recreate the Volyn union life, a policy of state bodies and political parties to the trade unions and to assess the performance of certain local workers' organizations. In the course of research the author has kept to the modern methodological principles and combined various methods of historical knowledge to ensure proper scientific level of the study.

It is analyzed the legislative acts that created the politico-legal framework of trade unions. The study demonstrated the main causes of changes in the functioning of the political system in Poland, led to intensification of anti-democratic tendencies that restricted the freedom of trade unions.

The study shows the development of forms and organizational structure of trade unions in Volyn. The author states that it was influenced by many objective political and socio-economic factors. In Volyn the trade union movement was crushed to a number of collateral unions and centers that were divided into general (international), national (nationalist), Christian (religious) and pro-government (curative) ones according to the ideological and political orientation. The main point of all trade unions was the principle of professional trade union building, however the productive and organizational principles of union workers were operating at the same time.

The thesis adequately followed the structure and strength of trade unions in the province. Considering the analysis of sources and literature it is stated that the class trade unions were influential during the interwar period in Volyn, covering almost half of the total number of the union members.

The researcher examined the role and importance of trade unions in the social protection of workers. The author states that the activity of professional organizations was noted by a variety of forms and methods. These were strikes, demonstrations, marches and manifestations, anti-tax campaigns, workers' rallies, written protests, leafleting, the celebration of May Day and others. The boycotts of certain firms and measures against restrictions on freedom of assembly were conducted. Typically, the trade unions demanded wage increases and improvement of household, sanitary, technical and industrial conditions. The trade unions in Volyn organized the signing of collective agreements between employers and labor groups, monitored their compliance.

Trade unions conducted an extensive cultural, educational and propaganda activities. The spread of cultural values among employees, professional training of workers and advanced training played a significant role in the activities of trade unions. Trade unions organized courses for union activists, developed educational programs to eliminate illiteracy among the workers. Implementing the cultural function, the unions were engaged in the organization of concerts, lectures, organized amateur theaters, libraries with reading halls, encouraged the development of tourism,

founded sports clubs and organized trips, summer camps for workers and their families.

The experience of trade union activity in the Volhynian Voivodeship during the interwar period may excite the curiosity of trade unions and other social organizations, political parties and state structures to form a civil society in modern Ukraine.

Key words: the Volhynian Voivodeship, collective agreements, cultural work, organizational structure, politico-legal framework of trade unions, Poland, trade unions, trade union building, social protection, strike.

Підписано до друку 30.05.2016 р. Формат 60х84 1/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Обсяг 0,9 ум. друк. арк. 0,9 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 303. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Бойка, 1, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.

